

Szegedi emlékek

A pályára igazító pofon

Itt, Neményi Lili művésznő vendégszerető otthonában ülni és hallgatni annyi nekem, mint a világban megszokottá válni. „Életemben annyit jöttem-mentem” — hallom a híres énekesnő csendes, finom hangját: és egyszerre megnyílik előttem egy élet, csodálatos bőségével, és gazdagságával.

— Sem akadémiát, sem színiiskolát nem végeztem — meséli Neményi Lili, a Magyar Állami Operaház tagja —, nekem, a vándorló színész gyermekének nem volt lehetőségem rá. Tizennégy éves koromban családi határozat döntött úgy, hogy színésznő legyek belőlem. Amikor ezt meghallottam, megremültem, és egy barátnőmmel megszöktem a színpad elöl egy kis tanyára. A nagyanyám nevelt, ő jött utánam. Két nagy pofon kíséretében vitt vissza a városba — így lettem Thália lelként papnője.

Öt évet töltött a kolozsvári színházban, rajongott érte a közönség, holott ő még mindig kételkedett a tehetségében.

— Túl nagy kedvence, túl nagy primadonnája voltam Kolozsvárnak. Nem hiszem, hogy ezt a tudásomnak köszönhetem. Az alaptermészetem is különös: ha befutottam valahol, mindig az volt az érzésem, hogy nem tudok semmit. Így volt ez Kolozsvárott is. Gondoltam, elmegyek egy másik városba, megnézem, megállom-e ott is a helyemet? Hajtott engem az ifjúság részére oly kíváncsiság, kíváncsiság. Ezért fogadtam el Tarnainak, illetve Szeged városának azt a megisztelő ajánlatát, hogy szerződjek a szegedi színházhoz. Tarnai Ernő, a színház akkori igazgatója abban az időben végigutazta Magyarországot és Erdélyt, összeszedte a legjobb erőket. Jávor Pál, Bilicsi, Tolnai már mind ott voltak. És ott játszott Petkós Irma is, az ország legszebb hangú énekesnője.

— Szegeddel kezdődött el a vándorlás korszaka?

— Igen. A szegedi színház közönsége főként a francia zenés viglitékokban szerzett meg. És éppen egy ilyen darabhoz kötődik egyik fantasztikus színházi élményem is. A Párizsi kirakat című, aranyos zenéjű, finom humorú operett bemutatójára a szegedi turulisták, felháborodva azon, hogy harisnya nélkül, egy picike ingben játszom a színpadon, tüntetést szerveztek. Mindenütt, ahol jó poének voltak, a szokott pillanatnyi kacagás helyett nagy, hosszú röhögést produkáltak. A második felvonásban volt egy duettem Págerrel. Addigra hátat fordított az egész közönség a színpadnak, az emeleti részt nézték, ahol már pofozkodtak. Volt egy lélektani pillanat, egy szempillantásnyi csönd. Hirtelen elkialtottam magamat: „Ott játszanak színházat, vagy itt?” Ezzel önkéntelenül is feloldottam a feszültséget, úgyhogy a harmadik felvonás végén már őszinte, nagy tapsot kaptunk.

— Úgy tudom, meleg barátság fűzte Juhász Gyulához?

— Minden ebéd után Juhász Gyulával feketéztem a Kassban, a mai Hungáriában. Nézzé, mim van! Magyar László szegedi újságíró és karikatúrista rajza rólam és Juhász Gyuláról, alul a költő kézírásával. Az öt ábrázoló kép alján ez áll: „Ki itt belépsz, hagyj föl minden neménnyel, Gyalu”. A másikon: „A neménynek egy hangját, Neményi! / Arany János nyomán.”

— Elkérhetem közlése az Ön régi karikatúráját?

— Tessék. Eddig még nem publikálták...

— Emlegette a művésznő, hogy Szegeden ismerte meg József Attilát is.

— Gulácsy Irén születésnapján, azon a városi ünnepségen ismertem meg,

amelyen Móra Ferenc mondott születésnapjára ünnepi beszédet. Második férjem, Horváth Árpád legjobb barátja meg Reinitz Béla volt, akinek a költőhöz fűződő bensőséges kapcsolata ismert. A New York Kávéház „Mélyvíz” elnevezésű részében gyakran énekeltem el nekik örömmel és meghatóttan József Attila Reinitz Béla által megzenésített verseit, amelyek azóta is állandóan műsorban vannak. Amikor Béla bácsi megzenésítette a Betlehemi királyokat, szolt nekem, és úgy éjjel két-három órakor nekilátott megtanítani rá. Először több hibát vé-

tettem, mire Béla bácsi mérgesen hátrafordult a zongorától: „Uram, uram! — ordította hat „r”-rel. — Nem hallja, hogy ez nem jó?” József Attila védett meg: „Miert nem jó? Nagyon kitűnő!”

Kevés a rendelkezésemre bocsátott hely ahhoz, hogy Neményi Lili emlékeinek bőségét igazán felcillanthatam. Nem mondtam még el, hogy azt a két „színészvató” pofont Szelényi Emília — egykor Szegeden is játszó színésznő adta — ő volt ugyanis a nagyanya.

Gulay István

Megjelent a Béke és Szocializmus új száma

Ez év június 18-án lesz 90 éve annak, hogy Georgi Dimitrov, a bolgár munkásmozgalmat vezető, a nemzetközi kommunista mozgalom nagy alakja megszületett. A Béke és Szocializmus három cikket szentel Dimitrov életútjának, harcának, alkotásainak méltatására.

A vezércikkben Todor Zsivkov, a Bolgár Kommunista Párt Központi Bizottságának első titkára, Dimitrov örökségéből elsősorban azokat a mozzanatokat emeli ki, amelyek ma különösen aktuálisak. Ezenkívül szemelvényeket közöl a folyóirat Dimitrov beszédeiből, többek között a lipcsei náci bíróságon 1933-ban elhangzott legendás védőbeszédéből, egy másik írás pedig ismereteli a nagy leninista harcok életrajzát.

A közelmúltban a német, a kanadai, az angol és a libanoni kommunista párt tartotta meg kongresszusát. A Német Kommunista Párt düsseldorfi kongresszusáról

Kurt Bachmann, a párt elnökeinek ismertetőjét közli a folyóirat. A Kanadai Kommunista Párt XXI. kongresszusa, amely egybeesett a párt 50. évfordulójával, elfogadta „Kanada útja a szocializmushoz” című programától fogva változatát. Nagy-Britannia Kommunista Pártja XXXII. kongresszusával kapcsolatban Tony Chater, a párt Végrehajtó Bizottságának tagja elemzi a politikai erőviszonyokat. A Libanoni Kommunista Párt 28 év után először tartotta legális keretek között kongresszusát, számszerűen a III-át, amelyen jelentős politikai és pártépítési sikerekről számolhattak be a libanoni kommunisták.

A folyóirat gazdag ideológiai rovatában több jelentős cikket talál az olvasó: Grigorij Glezerman neves szovjet filozófus a szocialista társadalomban keletkező ellentmondásokkal foglalkozik; Lutz Maier német közgazdász pedig az állammonopolista kapitalizmus új jelenségeit

Harc a technikai sárkánnyal

Az ember eltűnődik korán, amelybe beleszületett, benne él, amelyet a műszaki-tudományos forradalom korának szoktunk nevezni, és erről írja Louis Levine „Ahhoz az átalakuláshoz képest, amelyet most látunk, a XVIII. század ipari forradalma rózsavíznek fog tűnni.”

Igen, csak rózsavíznek. Akkor ez a folyamat, amelynek hasznélvezői is vagyunk, valami nagy koncentrációt, és ennek vannak árnyoldalai is. Ezekre az árnyoldalakra a világ feltűnő időkben reagáltak, és nap mint nap adnak jelzéseket az embernek. Ez év júniusában Stockholmba az ENSZ világkonferenciát hívott össze, ahol „Az ember és környezete” címmel kilenc szakbizottságban dolgozzák fel azokat a legégetőbb kérdéseket, amelyeket tekintve a világ egy kicsit létezősében van. Kurt Waldheim, az ENSZ új főtitkára nemrégiben tett nyilatkozata szerint a világszervezet keretén belül ugyanolyan önálló szervezettel szándékoznak létrehozni környezetvédelmi feladatkörrel, mint az UNESCO, a FAO vagy a WHO.

1.

Jócsik Lajos: Az öngyilkos civilizáció című könyvében arról a világvizonylatban kibontakozó válságról ad nagyon figyelemreméltó össze-

gezést, amely mind a fejlett, mind a fejlődő országokat érinti, s ha idejében nem teszünk meg mindent a válság okos elhárítására, veszélybe kerül az élet jövője a földgolyón. A könyv egyik legnagyobb erénye, hogy okos mértéktartással, az összkép arányait jól megválasztva, a kezdődő válság fő vonalait olvasmányosan és közérthetően rajzolódnak az olvasó elé. Az érdekesítő stílusban felsorakoztatott fejtegetések a szerves élet határait, a szerves anyag körforgásának alapjaival, ennek civilizációs ártaival, a mesterséges erdőirtásokkal és erdőfélékkel — amelyet a szerző nagyon találóan a Föld megskalpálásának nevez —, az esztelen állatpusztításokkal, az ipari és városi hulladékkezelés elhanyagolásával, a talajerő pusztításával, a lég és édesvíz szennyeződésével, majd külön az urbanizációs vadhajtásokkal foglalkoznak.

A könyv tizenhárom fejezetet végigtalálva, az ember önkéntelenül is úgy tartja, hogy a műszaki-tudományos forradalomtól időben nem kértük azt a társadalmi igényt, mely szerint a tudományok komplex rejtégekben a más-más tudományok fejlődési ütemét maga a tudomány össze is hangolta volna. Természetesen erre a feladatra napjainkban már egyetlen egy tudomány sem vállalkozhat, amikor minden területen az ismeretanyag hihetetlen ütemben halmozódik. Ez a hatványozott növekedés úgy az ötvenes években kezdődött, ugyanis míg a múlt században 100 év kellett az emberi ismeretanyag megduplázódásához, addig napjainkban már csak 10 vagy ennél is kevesebb. Így aztán érthető, hogy a világméretű okos összefogások és minden életpályára vágó szakkönyv csakis érdemes fogadtatást kaphat, és az ilyen tartalmú munkákra nagyon is oda kell figyelni, mert nem mindegy, hogy a jövő nemzedékének énünket milyen minőségben adjuk át, milyen alkalmasságú egyedeket hozunk létre.

2.

Bármennyire is a legtökéletesebben akarjuk napjaink ipari termelését megszervezni, élelmiszereinket előállítani, városzerkezteinket megtervezni, lépten-nyomon követünk el kisebb-nagyobb bocsánatos bűnöket. Egy-két példa ezek alátámasztására: hosszú ideig ettünk az emberekkel azokat a mezőgazdasági terményeket, amelyek művelése közben nem kívánatos kémiai anyagokat használtunk fel. Aztán telepítettük Budapestre és köré az ipart, a gyárkémények kiadásán ontják a füstöt, s ma már kiderült, hogy nem jár messze a főváros bioszférájának szennyezettsége a világszínvonalról. Csináljuk a gépjárműprogramot, de utjaink áttervezésére szük, és a kipufogógázban lévő anyagok sem szükségesek belső szerveink normális működéséhez. A megnövekedett tehergépjármű-forgalom következtében terhesse vált utcáink zajszintje. A munkából hazatérő ember lakásában megkívánt pihenési lehetősége egyre illuzórikusabbá válik. Különösen aggodalomra ad okot az a tény e mellé, hogy építőiparunk egyre bátrabban alkalmazza a könnyűszerkezetes építési módokat. De hát neki ezt kell csinálnia. De hogyan? Úgy, hogy a városleépítésekben fel kell hagynunk a hagyományos városszerkezetekkel; a sugárutas és körutas építkezéssel, az ilyen, mint a Lechner Lajos megtervezte Szegeddel. Koncentrált városközpontokat kell építenünk, a forgalomtól, a zajtól, a szennyező forrásoktól erdősávokkal, minél több zöldfelülettel védetten. Ezért is van szükség Tarjánra és további városgócokra.

3.

A Föld vizeinek szennyeződése máris sok állatpusztuláshoz vezetett. A pillanatnyi gondok olcsó megoldásért pedig lehet, hogy az ember drágán fizet, hiszen majd a megnövekedett évezredfordulón az emberiségnek a vízi állatokat nagy tömegben kell fogyasztania.

Roppant izgalmas Jócsik Lajos könyve. Valósággal új műfajt teremtett a hazai irodalomban, sőt az egyén és a társadalom tudatformálásában. Néhol úgy tűnik, hogy a modern alkímisták és a más tudományterületek művelői csak egyirányú társadalmi elvárásnak tudnak eleget tenni. Ezért is szükséges az ilyen tartalmú szakkönyv, hogy beszéljünk egymással, mindig, mindenütt, a legszelebb körben is.

A magát öngyilkoló ember környezetéről Jócsik 50 fényképet közöl, a felsorakoztatott fejezetekhez szorosban kapcsolódó ábrákat és táblázatokat találunk, amelyek számszerűen is segítik megérteni mindazokat, amiket az emberiségnek tennie kell ahhoz, hogy megmentse civilizációját. (Közgazdasági és Jogi Könyvtár Bp., 1971.)

Bátyai Jenő

Szamos Rudolf:

Káin szigete

15.

— Nyugalom — hütötte le kollégája buzgalmit Fleurot, miközben szivarjával babrált, melynek vége sehogyan sem akart szipkájára nyílásába férni.

— De főnök!... Talán sosem tér vissza ez az alkalom. A Bonta-villá a milánói fiúk szerint is amolyan kábítószertár lehet...

— Mi nem a raktárt, hanem az egész szervezetet akarjuk. Kérdeztesse meg, ki a kocsi, és intézkedjen, hogy hármas váltásban kövessék.

— Igenis — válaszolta nem túlságosan meggyőződve Jannot.

Öt perccel később a nyilvántartó jelentkezett. „A KZ 181 700 Milánó rendszámú gépkocsi Vincenzo Fiorenza, Milánó, Piazza Vittore Emanuele 5. szám alatti lakos tulajdona.

— Ehhez mit szól, Jannot? Egyre érdekesebb, ugye? Küldjön néhány embert ehhez a Fiorenzához... És lehetőleg személyesen ügyeljen arra, nehogy szelét fogjon a madárka. A Lanciát pedig úgy kövessék, hogy megtudjuk, ki a következő láncszem.

Fleurot ösztönösen megérezte valamit. Az alaposabb elemzésre ideje még nem volt, de amikor a Bonta nevet hallotta, a palermói vizsgálódásai törtek fel tudata mélyéről... „Vajon a vezér itt tanyázik-e, vagy Palermóban, vagy valahol másutt?” — töprengtet a felügyelő.

— Elindult — szólalt meg a fali hangszóró. Fleurot kérte az URH-s kocsikat. Az összekötöttes tőkéletes volt. A Strada Libertaden már meg is történt az első váltás. A Lancia Milánó óvárosa felé tartott. A felügyelő mellett ülő detektív felszíszent: — Itt baj lesz.

Fleurot felkapta a fejét: — Hogy mondta, kolléga úr?

— Mondom: baj lesz. A nyomkövető kocsi helyzetjelenségből arra következtetett, hogy a Lancia az óváros forgalmába igyekszik, és ott olyan nagy a tumultus, hogy a felfedezés veszélye nélkül szinte lehetetlen feltűnése nélkül egy autót követni.

— Megkérhetném? — mondta Fleurot. — Adassa le a kocsi körözését az összes határátelőkönél és valamennyi olasz rendőrszolgálatnál.

— Kérem... — és szinte abban a pillanatban, amikor a Scala közeléből a kettes számú nyomkövető kocsi jelentette, hogy a csúsforgalomban szem elől veszítette a Lanciát, már az 1000 kilométer hosszú félsziget minden városában, minden önálló rendőri őrsére megérkezett a milánói kapitányság köröző rádiogramja.

Néhány perccel később a Victor Emmanuel tér egyik cukrászdájából jelentkezett a Vin-

cenzo Fiorenza lakására kiküldött két nyomozó. Azt jelentették, hogy Fiorenza hónapok óta külföldön tartózkodik, és állítólag Hamburgban vendégmunkás.

Fleurot, az információ vétele után azonnal megkereste az Interpol központját, és a beszélgetésbe kapcsolódó számítógép már jegyezte is az adatokat. Másfél órával később a nyugat-német bevándorlási hivatal jelentette Párizsban, hogy Vincenzo Fiorenza Hamburgban, az egyik tengerészmulatóban pincér. Jelenleg is munkahelyén tartózkodik...

— Ez egyre szebb, igaz, Jannot? — kérdezte Fleurot —, mit szól hozzá?

— Atejtés. A fickó itthagya a kocsiját, a banda többi tagja meg nyugodtan grasszál vele. — Magam is azt hiszem... Ezek mindenre gondoltak. Csoda ravasz fickók... Ezek után az sem lepne meg, ha a Lanciáról dél felől kápnánk valami hírt.

...Az esti géppel megérkezett Párizsból az Interpol főfelügyelője, Marc is. Jannot és Fleurot részletes beszámolója hallatán elégedetten dörzsölte kezét.

— Jól van, fiúk — dörmögte. — Egy lépéssel máris közelebb jutottunk Nápolyhoz... Na, nézzük, mit tudnak az olasz kollégák. Meglátogatjuk őket, hátha megkínálnak egy jó forró olasz feketekávéval.

Fleurot gyanakodva nézett főnökére, és nem értette, mitől van Marcnak ilyen jó kedve. Hiszen mindaz, amit eddig kiderítettek, alig több, mint semmi.

(Folytatjuk.)